

Jeesuksen nimessä ja veressä

Synninpäästön käyttöönotosta lestadiolaisuudessa

Seppo Leivo

Lestadiolaisuuden perustunnukseksi mainitaan usein rippi. Osuvampaa on kuitenkin puhua synninpäästöstä. Monilla on käsitys, että Juhani Raattamaa löysi sen yksin ja yllättäen. Asialla on kuitenkin luonnollisesti taustansa ja kehitysvaiheensa. Laestadiuksellakin on siinä oma osuutensa, jota ei ole aina riittävästi ymmärretty.

Synninpäästön käytön syntyä on tutkittu, mutta se ei aivan helposti antaudu tutkijalleen. Perusongelmana on lähdepohjan heikkous. Kun aiheesta ei ole tapahtuma-aikaisia kuvauksia, on jouduttu rakentamaan asiaa sivuavan aikalaislähteistön sekä myöhemmän muistitiedon varaan. Laestadiuksen saarnoja ja kirjoituksia on käytetty hyväksi, mutta eräs epävarmuustekijä on ollut Laestadiuksen saarnojen puutteellinen ajoitus. Tilanne on siinä suhteessa nyt parempi. Vuonna 2000 on valmistunut Laestadiuksen saarnajulkaisu *Saarnat I–III*. Sen toimittamisen yhteydessä monelle saarnalle on voitu antaa oikea ajoitus. Materiaalia kyllä on, mutta usein hankalasti tulkittavana se edellyttää suurta paneutumista. Tässä kirjoitelmassa siihen ei ole ollut mahdollisuuksia.

Heränneestä tulee herättäjä

Laestadiuksen saarnojen teologia ennen hänen omaa heräystään oli yllättävän samankaltainen kuin sen jälkeenkin. 1820-luvulta säilyneet saarnat¹ osoittavat, että Laestadius jo silloin opetti

¹ Olaus Brännström 1965, 322–377.

uudestisyntymisen välttämättömyyttä, heräyksen ja tunnettavan synninsurun tarpeellisuutta sekä että ihminen pelastuu uskolla ilman omia ansioita ja että elävän uskon voimaa tulee maistaa sydämessään. Hän varoitti luottamasta sakramentteihin suoritettuna tekona ja vaati riitaveljien kanssa sopimista. Hän saarnasi kuin pietisti, vaikka ei ollut itse kokenut sovitusta. Ei voida osoittaa täsmällisesti, mistä hän oli pietismin omaksunut. Lukijaliikkeestä puhuttiin ja kirjoitettiin. Laestadius oli heihin henkilökohtaisessa kosketuksessa, heitä oli jopa sukulaisissa. Voidaanpa äidinkin hengellisyys luokitella laajasti ottaen siihen uskomaisemaan. Tietoisesti Laestadius ei kuitenkaan samaistunut lukijoihin. Vasta koettuaan hengellisen heräyksen hän tunnustautui lukijaispapiksi.

Opetuksessaan Laestadius keskittyi pietistien tavoin armonjärjestyksen piiriin kuuluviin asioihin, syntiin ja armoon, katumukseen, uuteensyntymiseen ja uuteen elämään. Sen ulkopuolella olevat asiat jäivät vähemmälle huomiolle ja niissä voi nähdä myös enemmän epäyhtenäisyyttä.

Heräys tapahtui hänen oman kertomansa mukaan runsaan kymmenen pappisvuoden jälkeen. Tehdyt synnit ja syyllisyys painoivat. Saarnoihin tuli kohtikäyvämpää otetta. Suoritettuaan pastoraalitutkinnon Härnösandissa, hänelle määrättiin Ruotsin Lapin seurakuntien tarkastusmatka. Tällä matkalla Åselessa hän tammikuun alussa 1844 tapasi "Lapin Marian", joka kuului "mallisiin lukijoihin". Hän kertoi Laestadiukselle perinpohjaisesti uskonkokemuksistaan. Laestadius kirjoittaa: "Hänen yksinkertainen kertomuksensa vaelluksistaan ja kokemuksistaan teki niin syvän vaikutuksen sydämeeni, että minullekin koitti valkeus. Minä sain sinä iltana kokea taivaan valtakunnan esimakua."²

Henkilökohtainen heräys ja varsinkin sovituksen kokeminen toi selvän muutoksen Laestadiuksen työhön. Mitä hän oli opettanut ilman näkyvää tulosta, hän opetti nyt omakohtaisesti koetun armon antamalla tuoreudella. Laestadius näki kansan hengellisen tilan entistä surkeampana ja hänestä tuli väkevä herätyssaarnaaja. Hän saarnasi pietistien ohjeen mukaan ankaraa lakia omientuntojen herättämiseksi, josta tuli koko toiminnan päätavoite. Ja saarnassa oli terää. Se oli suorasukaista, kansan

² Huutawan Ääni Korwessa 1906, 34. Gunnar Wikmark: Lars Levi Laestadius och lappflickan Maria.

puheenparren mukaista julistusta. Tuomiota ja ironiaa ei säästetty. Hänellä oli taito ryöstää väärät tuet, hengellisen unen perusteet. Laestadius koki Johannes Kastajan tavoin itsensä huutajan ääneksi korvessa, tien raivaajaksi Herralle Jeesukselle. Ei ainoastaan paha karkeimmasta hienompaan vaan myös se hyvä, mitä ihmiset uskoivat omistavansa ja mihin he turvasivat, kuten köyhien auttaminen, rukous, hartaudenharjoitus jne. pantiin samalle puolelle raskaiden syntien kanssa. Samalla hän painokkaasti varoitti ansaitsemasta armoa omalla parannuksella; vain Kristuksen ansio on kylliksi. Laestadius siis ahdisti sanankuulijansa nurkkaan.

Kaaresuvannossa syntyi yleinen heräys ja ihmisiä tuli Laestadiusen luo kysymään neuvoa hengelliseen levottomuuteensa. Heräyksen leviämiseksi hän velvoitti heränneitä, jopa ennen kuin he olivat itse kokeneet sovitusta, saarnaamaan “suruttomille” parannusta omien kokemuksiensa pohjalta. Kaikkialla tutkisteltiin ihmisten sydämen ja omantunnon tilaa.

Julkinen synnintunnustus

Erityisesti heräyksen alkuvaiheessa Laestadius painotti vahvasti synnintunnustusta ja väärintekojen korjaamista. Alkuheräyksen kuvaan kuului, että heräyksen voima pakotti ihmisiä tunnustamaan synteään julkisesti sekä heränneiden että “suruttomien” edessä. Saarnoissaan Laestadius tuo usein esille, kuinka herännyt ei halua peittää häpeällisiäkään syntejä ja että ihmiskunnian tulee saada kuolemanhaavan. Julkinen synnintunnustus liittyi mitä ilmeisimmin kääntymiseen. Minkäänlaista armon vakuutusta ei tässä yhteydessä julistettu.

Julkirippikäytännön syntymisestä ei ole selvää kuvaa. Olettaa kuitenkin sopii, että julkisen synnintunnustuksen esiintulo oli spontaani ilmiö, jonka Laestadius hyväksyi, hän kun muutoinkin kunnioitti sitä, mitä hän piti Pyhän Hengen työnä heränneissä. Loppuvuosinaan hän alkoi enemmän painottaa sitä, että hengellisiä kokemuksiakin tulee arvioida Jumalan sanalla.

Kun julkinen synnintunnustus oli hyväksytty, siitä oli lyhyt askel ajatukseen, että se oli tavoiteltavaa ja ohjeellista. Kirjeessään Peter Wieselgrenille 1860 Laestadius ilmaisee selkeästi vakiintuneen näkemyksensä: *Sen armonjärjestyksen mukaan, jota*

*noudatetaan täällä pohjoisessa, syntisen tulee seisoa alastomana ei ainoastaan Jumalan ja hänen enkeleittensä edessä vaan myös maailman ja kaikkien perkeleitten edessä. Tämä oli kovaa puhetta, sillä he tunsivat, että kunnianperkele oli julkista synnintunnustusta vastaan.*³

Julkisen synnintunnustuksen pohjalta ymmärtää Laestadiuksen salarippiin kohdistuvaa kritiikkiä, joka vielä 1850-luvun alkupuolella oli voimakasta. Tämä ei tarkoita, että kahdenkeskinen synnintunnustus olisi torjuttu. Se kuului ilman muuta väärin-tekojen korjaamiseen. Laestadius oli pappina alituiseen näissä sielunhoidollisissa keskusteluissa.

Julkirippi oli pitkään käytössä heräyksen piirissä ja vasta 1870-luvulla se selvien epäkohtiensa tähden päätettiin jättää pois yleisestä käytöstä.⁴

Armonmuruja heränneille

Laestadiuksen näkemyksen mukaan kuulijoiden tuli saada sielun-tilansa mukaista opetusta. Siksi hän alkoi parannussaarnan rinnalla jo varhain puhua Jumalan armolupauksista. Laestadiukselle ominainen tapa oli kuvata Kristuksen kärsimyksiä Getsemanessa ja Golgatalla. Värikylläinen saarna syntisten tähden kärsivästä, ristiinnaulitusta ja orjantappuroilla kruunatusta kuninkaasta palveli sekä lain että uskon saarnana. Siinä näkyi sekä Jumalan viha syntiä kohtaan että Kristuksen rakkaus syntistä kohtaan. Juhani Raattamaa kertoo vuonna 1847 kirjoittamassaan kertomuksessa. *"Provasti teki minun kansa työtä hiljaan ja varhain ja osoitti minulle Zionin lasten kaltion, niin kuin Raamattu näyttää – – että tämä lähde löytyy Getsemanessa ja Golgatalla ristin vieressä. Tämän lähteen tykönä saapi syntinen maata niin kauvan kuin Jeesus itse sanoo Pyhän Hengen kautta, ole puhdas, taikka: sinun syntisi annetaan anteeksi sinulle. Vissisti täytyy syntisen sittenkin, kun hän on kostunut ristin tykö, maata maassa ja kerjätä niin kauan kuin Jeesus ilmoittaa hänelle itsensä. Niin tulee se portti ahtaaksi, kun ei sitä saa avata eikä*

³ KÅ 1946, 297. (suom. Isän Ääni 1970–1979, 766). Julki- ja salaripistä: Miettinen: Lestadiolainen heräysliike I:1, 235–253.

⁴ Pekka Raittila: Alkkulan kokous 1875, 14.

saata ihminen avata ennen kuin se avataan."⁵ Ote kuvaa selkeästi Laestadiuksen silloista sielunhoitoa.

Huutavan Ääni Korwessa-lehdessä Laestadius kertoo itse, miten hän hoiti heränneitä. Arkana ja tottumattomana hän kuvasi eri raamatunkohtien avulla heidän sieluntilaansa ja vakuutti, että Pyhä Henki on alkanut työnsä heidän sydämessään. Hän kehotti tutkimaan sydäntään ja rukoilemaan Jumalalta armoa ja lisäsi, että se joka on hyvän työn alkanut, vie sen päätökseen.⁶ Laestadius ei halunnut puuttua kovin voimakkaasti Pyhän Hengen työhön, vaan kehotti heitä odottamaan, "kunnes kointähti koittaa teidän sydämässänne". Tämä toivossa odottaminen on mitä leimallisinta Laestadiuksen saarnoissa heräyksen alkuvaiheessa eikä se katoa myöhemminkään.

Jumala vastaa armonmerkeillä

Mitä sitten odotettiin? Odotettiin, että Jumala vastaa ja antaa heidän kokea tunnettavan sovituksen. Säästeliäät evankeliumin sanat, joita Laestadius oli saarnatuolista ja henkilökohtaisesti jakanut, alkoivat itää. Odotus ja rukous eivät olleet turhia. Yksi ja toinen herännyt koki ilmestyksenomaisia "armonmerkkejä" eli tunsu itsensä sovitetuksi. Armonmerkki saattoi useinkin olla kärsivän Kristuksen hahmossa. Tällaisista välittömistä sovituksen kokemuksista kertovat monien vanhimpien lestadiolaisten kääntymiskertomukset⁷.

⁵ Juhani Raattamaa: Kirjeet ja kirjoitukset, 19–20

⁶ Huutawan Ääni Korwessa, 35s

⁷ Ensimmäinen "armoitettu" Margareta Pilto (Huutawan Ääni Korwessa, 43); Juhani Raattamaa (Kirjeet ja kirjoitukset, 20); Pekka Raattamaa (Kristillinen Kuukauslehti 1881, 131ss); Ies-Pieti (Hjalmar Westeson: Lapin profeetan oppilaita, 124s); Erkki-Antti (Kristillinen Kuukauslehti 1882, 19-22). - Kullervo Hulkko: Armonmerkki alkulestadiolaisuudessa. SKHS vuosikirja 1955–1957, 36–46.

Kehotuksia uskoon

Välitön Jumalan vastaus ei ollut kaikkien osa. Siksi Laestadius alkaa kirkkosaarnoissaan, mutta sitäkin enemmän henkilökohtaisessa sielunhoidossa, käyttää suoranaisia kehotuksia uskomaan ja turvautumaan Kristuksen ansioon ja evankeliumin lupauksiin. Samalla hän opetti myös, ettei pidä vaatia Jumalalta armonmerkkejä, sillä ei niitä kaikille anneta. Saarnat kertovat selvästi tällaisesta kehityksestä. Kirjeessään Iisakki Poromaalle ym. syksyllä 1848 Laestadius kertoo, että hän on viime aikoina saarnannut enemmän evankeliumia ja pyysi vanhoja lakisaarnoja pois, käytettäväksi siellä, missä ei ole vielä heränneitä. Viimeisen puolen vuoden saarnat Kaaresuvannossa kuvastavatkin väkevää evankeliumin julistusta. Pajalassa palattiin taas uudisraivaustyöhön ja samalla ankaran parannussaarnan pariin.

Kun Laestadius lehdessään kertoo alkuvaiheesta, että “mitään vakuutusta Jumalan armosta ja syntien anteeksisaamisesta en uskaltanut heille antaa”⁸, niin se epäsuorasti tarkoittaa, että tätä kirjoittaessaan (joulukuun numero 1852) se oli jo käytäntö. Myös siinä tapahtui kehitystä, miten uskovat voivat auttaa etsiviä. Laestadius opetti heitä taluttamaan “halvaantuneita” (=heränneitä) Jeesuksen luokse, joka yksin voi parantaa.⁹ Uskovat voivat auttaa siis ovelle, ei perille.

Hyvin merkille pantavaa oli heränneiden toiminta “hengellisinä tuomareina”. Ensinnäkin he tuomitsivat kääntymättömät kadotukseen. Mutta jos he heränneen tilaa tutkiessaan totesivat oikeita tuntomerkkejä, he julistivat tämän kristityksi eli tekivät vapauttavan tuomion.¹⁰

Kuten aiemmasta voi päätellä, Laestadius piti uskonvarmuutta kristilliseen uskoon kuuluvana. Hänen mielestään omavanhurskaus vaikuttaa sen, että “on paljon helpompi tunnustaa häpeällisimpiäkin syntejä kuin tunnustaa olevansa Jumalan lapsi”. Uskonvarmuuden korostus tulee usein ilmi jonkinlaisessa vastak-

⁸ Huutawan Ääni Korwessa, 35

⁹ Saarnat II, 1275s

¹⁰ Miettinen 1942, 241s; Brännström 1962, 163–169.

kainasettelussa niiden tarkemmin nimeämättömien piirien kanssa, jotka pitivät hengellisenä ylpeytenä tunnustaa itsensä Jumalan lapseksi.

Työtapoja tutkitaan

1850-luvun alussa nähtiin, että alkuheräys alkoi pysähtyä ja jopa taantua. Siitä todistavat Laestadiuksen saarnat, joissa hän valittaa heräyksen sammumisesta. Moni herännyt oli alkanut väsyä, lakannut puhuttelemasta heräämättömiä ja jopa painunut takaisin suruttomuuteen. Kautokeinin tapahtumat 1852 vaikuttivat tilanteeseen hyvin kielteisesti. Tärkeänä syynä lienee ollut myös se, että vaikka moni herännyt sai avun uskon kehotuksista, niin toiset eivät päässeet heräystä pitemmälle, eivät kokeneet sovitusta sydämessään. He olivat Laestadiuksen sanoin “kuoleman varjon laaksossa“, epäuskon vankina. Laestadius ja Raattamaa olivat tilanteesta huolissaan.¹¹ Tutkittiin, miten pitäisi työtä tehdä ja mistä löytää aseita, joilla nämä epäuskon muurit voidaan murtaa ja miten heräyksen henki syttyisi uudelleen.

Synninpäästö käyttöön

Tähän odotukseen oli vastauksena päästöavaimen käyttöönotto. Siitä on muutamia eri kertomuksia. Otan tähän yksityiskohtaisimman, jonka Martti E. Miettinen on kirjoittanut muistiin Norjan Lyngenissä asuneelta Erik Johnsenilta. Tämä kuuli sen Juhani Raattamaalta 1894. Hänen mukaansa tapahtuma sijoittui Jellivaaraan.

“Raattamaa oli pitämässä lähetyskoulua. Hänen piti juuri lähteä kotiin. Poro oli valjaissa ja seisoi oven edessä. Huoneeseen oli kokoontunut paljon ihmisiä. Osa oli jo elävään uskoon tulleita. Mutta yksi tytär vaikeroi omantunnon vaivassa. Raattamaa sekä muutkin saarnasivat hänelle uskoa ja evankeliumia, mutta hän ei käsittänyt uskoa ja lohdutusta. Raattamaa pani jo matkavaatteet ylleen ja sanoi hyvästit huoneessa oleville ihmisille sekä meni ovesta ulos, mutta pyörähti kuitenkin huoneeseen

¹¹ Vanhinten kirja II, 47s. Laestadiuksen kirje Juhani Raattamaalle 2.3.1852.

sisälle ja kysyi tyttäreltä: Uskotko meidät Jumalan ihmisiksi? Siihen tyttö rohkeasti vastasi: Sen uskon kaikesta sydäimestä, että olette Jumalan ihmiset. Taas sanoi Raattamaa: Kyllä sinä sitten uskot, että minkä met Jumalan puolesta sinulle sanomme. Siihen tytär vastasi: Minä uskon. Sitten Raattamaa meni ja pani kätensä hänen päälleen. Kun hän oli julistanut synninpäästön, niin tytär tuli niin iloiseksi, että alkoi kiittää Jumalaa. Sitten Raattamaa lähti ajamaan ja ajatteli koko matkan, onko hän nyt tehnyt oikein. Raattamaa kertoi: kun minä olin tullut kotiin ja riisunut päällysvaatteet pois, niin otin Testamentin ja aukaisin sen. Aukeni Johanneksen evankeliumin 20. luku, jossa kerrotaan, miten Jeesus puhalsi opetuslasten päälle ja sanoi: Ottakaa Pyhä Henki. Joille te synnit anteeksi annatte, niille ne anteeksi annetaan. Sitten vasta minä näin, että tämä onkin Jeesuksen käsky.”¹²

Erilaisia käsityksiä tapahtumasta

Kun tapahtuma on kauaskantoinen, sen kulkua ja taustaa on pyritty selvittämään. Vaikeutena on lähdetiedon niukkuus ja myöhäisyys.¹³ Ehkä siksi tapahtumasta on syntynyt erilaisia muisti-traditioita.

Ensimmäisiä kirjallisia kuvauksia on Aatu Laitisen kirjassa “Muistoja Lapin kristillisyydestä” (1918). Se ei ollut kovin yksityiskohtainen. Tapahtumapaikka ja -aika jää auki. Sisällöltään se liittyy edellä mainittuun Johnsenin kertomukseen.¹⁴

Edellistä tunnetumpi teos oli Hjalmar Westesonin “Ödemarksprofetens lärjungar” (1922). Kirja perustuu suurelta osin kansan-ihmisten kertomuksiin, joita Westeson kirkkoherrana sai kuulla. Westeson (s. 26–28) sijoitti tapahtuman lähetyskouluun, joka pidettiin Jukkasjärven Lainion kylässä alkuvuodesta 1848. Kertomuksen mukaan Raattamaa oli ahdistunut heränneiden hädästä. Näissä mietteissä hän luki Lutherin Kirkkopostillasta 1. pääsiäisen jälkeisen sunnuntain saarnaa, jossa Luther puhuu synnin-

¹² Martti E. Miettinen: Lestadiolainen heräysliike I. 1, s. 256. – Lähetyskoulut olivat osa kirkollista kansanopetusta. Se sai tukea Ruotsin lähetysseuralta, osin se toimi kansalta kerätyin varoin.

¹³ Pekka Raittila: Lestadiolaisuus 1860-luvulla, 18.

¹⁴ Aatu Laitinen: Muistoja Lapin kristillisyydestä. 1985, 26s.

päästön vallasta. Tästä rohkaistuneena Raattamaa julisti heränneille synnit anteeksi. Se synnytti heissä suuren riemun. Kun Laestadius saapui Lainioon, Raattamaa keskusteli hänen kanssaan tapahtumasta. Yöllisen keskustelun päätteeksi Laestadius hyväksyi otetun askeleen. Westesonin kertomuksesta tuli arvovaltainen synninpäästön käyttöönoton kuvaus ja se oli kauan yleisesti hyväksytty totuus. Kun koko teos käsitteli lestadiolaista heräystä arvostavasti, se sai laajan levikin ja muodostui siitäkin syystä osaksi laajalle levinnyttä muistiperinnettä.

Westeson kertoo edelleen (s. 88), että kaaresuvantolainen Antin Pieti oli jo keväällä 1847 Norjan Balsfjordissa saanut synninpäästön, mutta ilman pysyvää vaikutusta.

Ensimmäinen varsinainen tieteellinen tutkimus oli Martti E. Miettisen teoksessa: "Lestadiolainen heräysliike I:1". Se perustui laajaan materiaaliin ja perusteelliseen pohdintaan. Se on olennaisilta osiltaan säilyttänyt luotettavuutensa. Miettinen päättelee, että synninpäästön käyttöönotto tapahtui 1853 Jellivaarassa Markitan kylän lähetykskoulussa.

Tämän ohella on syytä mainita mm. O. H. Jussilan kirjoitus "Vangeille vapautusta – sidotuille päästöä". Materiaalina on hänen 1910-luvulla Tornionjokilaaksosta keräämänsä yksityiskohtainen muistitieto. Se kuvaa synninpäästön käytön kehitystä 1850-luvulla. Se liittyy saumattomasti Miettisen tutkimustuloksiin ja näin ollen vahvistaa sitä.

Tämä tulos ei ole kuitenkaan saavuttanut täydellistä hyväksyntää. Rikassisältöisessä teoksessaan "Den laestadianska själavårdstraditionen i Sverige" (1962) Olaus Brännström nostaa esille Laestadiukselle tärkeän puolen uskovista hengellisistä tuomareina ja sen teeman ympärillä kehittää sielunhoidon kehittymistä. Hänen päätelmänsä on, että synninpäästön käyttöönotto on tapahtunut paljon ennen Markitan koulua, ja kallistuu siis pikemminkin Lainion kannalle. Brännström käyttää hyväkseen laajalti Laestadiuksen saarnoja ja muuta aikalaislähteistöä, mutta häntä on arvosteltu liian rohkeista päätelmistä. Päätelyä häiritsee ainakin muutamissa kohdissa harhaanjohtavat lähteet. Hänen tuloksensa on kuitenkin saanut melko laajaa kannatusta.

Kåre Svebakin *Tidfesting av løsenøkkelenes opprinnelse i den lestadianske vekkelse* käsittelee tapahtumakulkua kokonaisuudessaan, mutta erityisesti norjalaista Antin Pieti-traditiota. Hän yhtyy Miettisen johtopäätöksiin.

Päästöavaimen käyttöönnotosta on siis kaksi perusvaihtoehtoa: Lainio 1848 ja Markitta 1853.

Westesonin mukaan tapahtumaan kuului Lutherin Kirkkopostillan tutkiminen, Raattamaan ja Laestadiuksen keskustelu ja Laestadiuksen hyväksyntä. Mieltisen versiossa siihen ei liity Lutherin postilla eikä välitön keskustelu Laestadiuksen kanssa.

Mukana olleista vain Raattamaa on kertonut tapahtumasta eikä hänkään kovin tarkasti. Laestadiuksen ja Raattamaan kirjoituksista ja kootusta muistiperinteestä sekä ajan yleisestä historiasta voi saada kuitenkin epäsuoraa todistusta ja lisävalaistusta. Sitä voi lähestyä monesta suunnasta. Asiasta ei kuitenkaan saane enää täyttä varmuutta.

Laestadiuksen kanta

Itse tapahtumasta Laestadius ei ole kirjoittanut mitään. Synninpäästön vallasta hän kyllä puhuu, mutta melko niukasti. Luterilaisen kirkon perinnäisen näkemyksen mukaan kristillisellä seurakunnalla on synninpäästövalta ja se on omistettu erityisesti pappisviralle. Tämä ilmenee Laestadiuksen käyttämästä Svebiuksen katekismuksestakin. Näkemys esiintyy Laestadiuksella harvakseltaan loppuun asti. Mutta kun henkilökohtaista synninpäästöä sovellettiin kirkkokurin hengessä lähinnä vain raskaimpiin rikoksiin, sillä ei ollut Laestadiuksen peruspainotuksille juuri kosketuskohtia.

Laestadiuksen 1852–54 toimittamassa *Ens Ropandes Röst* -aikakauslehdessä kerrotaan laajasti Lainion koulusta ja heräysliikkeen sisäisistä asioista, mutta ei mitään synninpäästön käyttöönnotosta. Vain lokakuun numerossa 1854 on mainittu synninpäästön valta. Siinä mainitaan “de heligas förbund, som också har magt att förlåta synder på jorden.” Teksti kertoo kastetilanteesta, jossa lapsi liitetään pyhien yhteisöön. Kysymyksessä on siis lähinnä kirkon virkaan liittyvä näkemys.¹⁵

Mutta kun on kysymys yksityisen kristityn vallasta antaa syntejä anteeksi, niin siitäkin on saarnoissa siellä täällä mainin-

¹⁵ Saarnat II, 1277, 1280. Saarnat III, 1699. Hulluinhuonelainen, § 1574. Huutawan Ääni Korwessa, 341. Hannu Juntunen: Lars Levi Laestadiuksen käsitys kirkosta, 166–180.

toja, mutta Laestadiuksen vertauskuvallisen puhutavan vuoksi ei aina voida varmuudella päätellä, puhuuko hän Raamatun henkilöistä vai oman aikansa heränneistä ja uskovista. Ei siis ole aina selvää, kuka todella antaa syntejä anteeksi.

Varhaisen ajoituksen puolesta on Olaus Brännström viitannut erääseen Laestadiuksen saarnaan vuodelta 1849, jossa olisi jo selvä synninpäästön sanamuoto. Asianomaisessa kohdassa ei kuitenkaan ole Laestadiuksen omaa tekstiä vaan jäljentäjän lisäys.¹⁶

Selkein ja monipuolisin on 19. kolminaisuuden jälkeisen sunnuntain “avainsaarna“(Saarnat II, 1277–1282), mutta sen ajoitus on jäänyt avoimeksi.¹⁷ Tämän saarnan ohella on lyhyempiä, mutta selviä mainintoja synninpäästön vallasta. Varhaisin lienee 1. pääs.j.s. 1851, jossa Laestadius toistaa päivän tekstin sanoja, että “Jeesuksen opetuslapsille on annettu se valta, että he saattavat antaa synnit anteeksi“, mutta saarnan sisältö painottuu sitomisvaltaan.

¹⁶ Brännström 1962, 177. Mainittu 4. kolmin. jälk. s. 1849 pidetty saarna on julkaistu III Postillassa. Saarnan originaalista (KA Aunon kok.) puuttuu loppulehti. Se puuttuu myös postillasta. Kollerin kokoelman saarnajäljennöksessä on myös loppuosa, josta Olaus Brännström lainaa synninpäästöjulistuksen. Jäljennöksen loppuosa on kuitenkin pituudeltaan moninkertainen, että se mahtuisi kadonneelle lehdelle. Siinä kohtaa missä loppulehden pitäisi päättyä, tekstin luonne muuttuu ja sanastoon tulee runsaasti Laestadiukselle vieraita sanoja ja ilmaisuja. Jäljennös on vahvasti muokattu ja alkuosillakin paljon lisäyksiä. Ei ole mitenkään harvinaista, että jäljentäjä on työssään saanut “saarnahengen“ ja täydentää ja jatkaa Laestadiuksen saarna. Myöhemmin on löytynyt Iisakki Poromaan jäljennöskirja, jossa saarna päättyy juuri oletettuun saumaan ja esim synninpäästöjulistus jää sen ulkopuolelle. Ks. Saarnat II, 973s. Brännströmin tiedonanto on jäänyt historialliseksi faktaksi ja siihen viitataan jatkuvasti, mm. Seppo Lohen Laestadius-elämäkerrassa. Lohi on kyllä itsekkin todennut sen erehdykseksi.

¹⁷ Saarnan ajoituksesta ja sisällöstä on keskusteltu. Ks. Brännström 1962, 153–161. Juntunen, 171, n. 15. Hiukan toisin kuin Juntunen esittää, niin saarnan käsikirjoitusta pitäisi tulkita niin, että Laestadiuksen kirjoittama saarnakonsepti on jäljennetty ja alkuperäinen on kadonnut. Käytön johdosta jäljennöksen päällysarkki on kulunut tai kadonnut ja Laestadius on kirjoittanut puuttuvat sivut uudelleen ja samalla tehnyt pieniä korjauksia jäljennöksen tekstiin. Jäljennöskin on siis Laestadiuksen läpikäymä. Niin kuin Juntunen on todennut käsialan perusteella, ei saarna ole kirjoitettu aivan Laestadiuksen loppuvuosina.

Mutta sitten vuonna 1856 synninpäästövallasta on useissa saarnoissa enemmän tai vähemmän selviä ilmauksia, joka saattaa kertoa, että Laestadiuksen kanta oli nyt selkiintynyt. 2. rukouspäivän saarnassa *Naatan on Jumalan puolesta antanut hänelle (Daavidille) synnit anteeksi.* (Saarnat III, 1652) – Juhannuspäivän saarnassa hän kysyy: *kuka heränneille antaa synnit anteeksi – Jos Ihmisen Poika maan päällä vakuuttaa katuvia, murheellisia ja epäileväisiä syntien anteeksi saamisesta, ja jos hän sanoo halvaantuneelle: “Sinun syntisi annetaan sinulle anteeksi”, niin papit, kirjanoppineet ja fariseukset sanovat: “Hän pilkkaa Jumalaa”.* (Saarnat II, 1443) – 3. rukouspäivän saarnassa Laestadius sanoo: – – *Oikeat kristityt ovat sitä paitsi saaneet vallan antaa syntejä anteeksi.* (Saarnat III, 1751) – 27. kolm.j. s. saarnassa hän vielä pohtii ihmisen osuutta uskon saamisessa seuraavasti: *jos me katsomme Raamatusta, millä tavalla oikea ja pelastava usko on ensin tullut maailmaan, me näemme, että ensimmäisillekin kristityille usko on tullut ihmisten eli apostolien kautta. Kun nämä kuolivat, niin muut kristityt levittivät uskoa. Se ei kuitenkaan ole ihmisten antama usko, vaan Jumalan Henki on puhunut kristittyjen suulla. Jumala on uskon antaja.* (Saarnat II, 1390s) – Täytyy heti todeta, että Laestadius puhuu toisten ihmisten avusta uskoontulossa melko harvoin. Vielä 3. adventin saarnassa 1858 hän sanoo varsin selvästi: – – *Jumala on antanut kristityille näin suuren vallan antaa synnit anteeksi ja sitoa.* (Saarnat I, 105) ja 4. rukouspäivänä 1860: *Fariseusten opin mukaan syntejä ei voinut antaa anteeksi kukaan ihminen vaan ainoastaan Jumala. Sama usko on fariseuksilla vielä nykyäänkin* (Saarnat III, 1906).

Aiemmin mainitussa “avainsaarnassa“ on monipuolinen esitys Laestadiuksen rippikäsityksestä. Kenelle avaimet kuuluvat? Laestadius sanoo, että Vapahtaja antoi Pietarille (ja muille opetuslapsille) taivaan valtakunnan avaimet, vaikka hän oli vain syntinen ihminen. Syntien anteeksi antamisen valta perustuu paitsi Jeesuksen sanaan, myös siihen, että uskovat tuntevat millaiselle ihmiselle voidaan antaa synnit anteeksi, siis katuvalla. Perinnäisestä käsityksestä hän sanoo, että seurakunnassa on ollut se “ulkonainen usko“, että taivaan valtakunnan avaimet on annettu vain kirkon saarnaviralle, joka Jumalan puolesta lausuu syntien anteeksi antamisen rippivieraille ja niille, jotka on tuomittu kirkonrangaistukseen. Omana ajatuksenaan hän sanoo, että

hengellinen pappi kantaa avaimia aina, “suruton“ vain virantoi-
mituksessa. Saarnassa on voimakasta kritiikkiä “paavilaista“
rippikäytäntöä vastaan, joka ei edellytä katumusta, pelkkä synnin-
tunnustus riittää. Laestadius ei kuitenkaan kannata Ruotsin silloi-
sen käsikirjan mukaista ehdollista synninpäästöä: “jos synnin-
tunnustukseenne on vilpitön“ jne. Se jättää epäuskon ahdistaman
epävarmuuteen.

Synninpäästöä hän perustelee: *Ja kun katuvaimein ei voi itse
uskoa tehdä, niin seurakunnan pitää vakuuttaa katuvaimein
Jumalan armosta ja syntien anteeksi saamisesta – – papin tai
jonkun muun kristityn kautta – – ei ainoastaan saarnaviran
kautta, vaan jokaisen ihmisen kautta, joka itse on armoitettu.*
Augsburgin tunnustuksen 12. artiklaan hän viittaa sanoessaan:
*Jumalan seurakunta vakuuttaa katuvaimein syntien anteeksi saami-
sesta. Oikea syntien katumus tunnetaan oikeasta sydämen mur-
heesta ja omantunnon hädästä sekä siitä, että ihminen tuntee
oikein syntinsä.*

Armonvakuutuksen vaikutuksesta Laestadius sanoo: *sait
syntisi anteeksi juuri silloin, kun sait kuulla Jeesuksen suusta
suloiset armosanat: sinun syntisi annetaan sinulle anteeksi – –
samalla hetkellä, kun uskot, saat voiman nousta ja vaeltaa
kristillisyyden tietä.*

Lyhyesti sanottuna: synninpäästö kuuluu vain katuville ja
jokaisella kristityllä on valta antaa syntejä anteeksi sekä uskon
synnyttää Pyhä Henki.

Raattamaa kertoo

Avainhenkilön oma kertomus on aina tärkeä. Juhani Raattamaa
mainitsee itse Kristillisessä Kuukauslehdessä 1881 s. 180 synnin-
päästön käyttöä koskevasta keskustelusta. Hän kertoo, että *kuusi
vuotta oli jo hengellinen liike levennyt, ennen kuin oikein
vapautta käsitin. Siitä asti me, joittenkin veljein ja sisarten kanssa
panimme taivaan valtakunnan avaimet käytäntöön, josta vaivatut
alkoivat pääsemään vapaiksi ja epäuskon vangit kahleistaan.* Kun
tiedämme, että heräys varsinaisesti alkoi Kaaresuvannossa 1846
ja alkoi levitä seurakunnan ulkopuolelle 1847 ja varsinkin 1848,
niin tämä puhuisi kyllä pikemminkin vuoden 1853 puolesta.
Lisäksi tässä kiinnittää huomiota, että Laestadiusta ei mainita

ratkaisua tekemässä. Raattamaa puhuu siis Lainion vaihtoehtoa vastaan.

Muistiperinne

Päästöavaimen käytön alku Markitan kylässä ei ole pelkästään Erik Johnsenin kertomukseen pohjautuvan Miettisen päättelyn varassa, vaan siitä on paikallista muistitietoa. Samuli Paulaharju on merkinnyt 1930-luvulla muistiin Ullatin kylässä Lars Palolta, että mainitussa Markitan kylän lähetyskoulussa oli nuori ullat-tilainen Uudentalon Tiina käsittänyt evankeliumin, jota tapausta Raattamaa myöhemminkin erityisesti muisteli.¹⁸ Markitan kylästä kotoisin ollut August Isaksson on taas kirjeessään 1938 kertonut: *Markitta on se kylä, jossa Johan Rattama on <ensi kerran> tämän kristilisyten amun koittaisa sarnanu synnit antheksi seiniä myöten kaikile katuvaisile ja uskovaisile. Niin silloin yksi vaimo hyppäis ilosta kittämmän Jumala; se oli ensimmäinen armon lintu Markitassa Ylitalon pirtissä – – – samoin Samuel Vettasjärvi oli kertonut Isakssonille omin korvin kuulleensa Raattamaalta 1895, että hyvästi nyt Gellivaran seurakunta, sinussa olen kullu ensimmäisen armon linnun änen.*¹⁹ Muistot on kirjattu ennen Miettisen teoksen julkaisemista, mutta niin myöhään, että yksityiskohdat ovat hämärtyneet ja osin sotkeutuneet. Se ei siis ole kovin vankkaa, mutta antaa kuitenkin selvän viitteen, että Markitassa on tapahtunut merkittävää synninpäästöön liittyvää. Vastaavaa ennen Westesonin kirjaa muistiin pantua ei ole Lainion kohdalta. Myöhempää kyllä on, mutta kuten todettu, Westesonin teoksen vaikutus on todennäköinen.

Ajoituksen yhteydessä on usein viitattu Lutherin Kirkkopostillan vaikutukseen. Suomenkielistä laitosta alettiin painaa vihkoina 1846. I osa valmistui 1848 Lainion koulun jälkeen, mukana Westesonin mainitsema 1. pääsiäisen jälkeisen sunnuntain saarna. Toinen osa painettiin 1851. Jo Kirkkopostillan palmusunnuntain saarnassa (1847) ja Lutherin Huonepostillassa (painettu 1846) on puhuttu avaintenvallasta. Vaikka Lutherin postillojen käyttö oli teoriassa mahdollista 1848, se ei ole kovin toden-

¹⁸ SKS Paulaharjun kok. 37665

¹⁹ August Isaksson Nilivaarasta 21.3.1938 Simo Salmiselle Lahteen.

näköistä. Mitään varsinaista todistetta näin varhaisesta Lutherin postillojen käytöstä lestadiolaisheräyksen alueella ei ole.²⁰

Markitan jälkeen

Kaiken tämän perusteella todennäköisimmältä tuntuu, että kevättalvella 1853 Jellivaaran Markitan kylässä pitämässään lähetyskoulussa Raattamaa oli lähtöpäivänä käyttänyt ensi kerran synninpäästöä. Se mitä lähimmän ajan tapahtumista tiedetään, käy ilmi melko kattavasti O. H. Jussilan artikkelista: Vangeille vapautusta – sidotuille päästöä.

Raattamaa palasi Jellivaarasta kotiin ja pian koulunpitoon Pajalan seurakuntaan. Hän kertoi kokemuksistaan läheisille työtovereilleen, uskonveljille ja -sisarille. Helena Parkajoen kertoman mukaan kesällä 1853 Kitkiöjärven koulussa oli tunnontuskissaan vaikeroiville todistettu salaa syntejä anteeksi. Laestadiuskin oli paikalla, mutta asiaa ei ollut selvästikään vielä käsitelty. Tämä kertomus tosin on tapahtuma-aikana vain 5-vuotiaan tytön muistelmia.

Kitkiöjoen koulussa vuodenvaihteessa 1853–54 keskusteltiin henkilökohtaisen synninpäästön rinnalla erityisesti yleisestä synninpäästöstä, joka tarkoitti, että todistettiin synnit anteeksi pöydän takaa koko kuulijakunnalle, "seiniä myöten", kuten siitä sanotaan. Tähän oli neuvonpidossa päädytty. Tästä on varsin paljon yhdenmukaista muistitietoa. Juuri tähän tapaukseen viitanee Raattamaa sanoessaan: "siitä asti me joittenkin veljien ja sisarten kanssa panimme taivaan valtakunnan avaimet käytäntöön". Keskustelussa oli mukana ainakin Heikki Parkajoki ja hänen sisarensa Maria ja Eeva. Tapahtumasta on muistitietoa sekä Pajalasta että myös Kittilästä.²¹ Lainion kannalla olevan

²⁰ Pekka Raittila: Ensimmäisen lestadiolaispolven suhde Lutheriin ja kirkon tunnustukseen, 221s, nootit 9 ja 15.

²¹ Paulaharjun tallentama Hilda Parkajoen kertomus Kitkiöjoen koulusta: Raattamaa on Sakon talossa Kitkiöjoessa ensi kerran julistanut pöydän takaa synnit anteeksi seiniä myöten. Eliel Auno haastatteli 1917 Pietari Hanhivaaraa ja tämä kertoi, että "Synteinanteeksiantamisen valta on alkanut Kitkiöjoella Ruotsin puolella, jossa pidettiin suuret seurakuntat. Parkajoen sisarukset ja Paavonmuotkan Luvisa ottivat vallan käsiinsä ja alkoivat muka sensuroimaan kuka vanhurskautetaan, kuka ei. - - Raattamaa silloin

perinteen mukaan Parka-Heikki oli mukana Lainiossa keskustelemassa avaintenvallasta.²² Ilmeisesti se on muistumaa tästä Kitkiöjoen koulusta. Erkki Antti ja monet muut alkuaikojen saarnamiehet hyväksyivät ratkaisun kohta.

Luonnollisesti uutuudesta kerrottiin pian Laestadiuksellekin. Laestadiuksen varovainen asenne on yleisesti tunnettu. Hänen epäröintinsä tuntuisi uskottavimmin kohdistuvan "seiniä myöten" saarnattuun synninpäästöön. Synninpäästö katuvalle soveltuu vielä melko hyvin Laestadiuksen perusnäkemykseen, mutta evankeliumi tutkimatta ja erottelematta kaikille kuulijoille oli jo vieraampi ajatus. Tätä tukee kertomus, jonka mukaan Laestadius oli moittinut, että Parka-Heikki se vain saarnaa evankeliumia kreetille ja pleetille (=kelle vain). Laestadius ei kuitenkaan asettunut esteeksi, sanoi vain, että koettakaa, kun se on teille niin auennut. Laestadius vakuuttui kyllä synninpäästön merkityksestä ja käytti sitä itsekin. Raattamaan ja kumppanien ajatus ei ollut kuitenkaan jakaa evankeliumia katumattomille, mutta vähäi-
nenkin rajoitus oli esteenä juuri epäileville kuulijoille. Heidän vuokseen tarvittiin entistä järeämpiä aseita.

Miettisen ja Jussilan kokoaman kuvan takana on toisistaan riippumatonta muistitietoa laajalta alueelta, se on huomattavan samansuuntaista ja muodostaa loogisen kokonaisuuden. Tämä vahvistaa kuvan aitoutta, vaikka yksittäinen muistitieto olisi sinänsä epävarma ja epätarkka.

Synninpäästö hyväksytään vähitellen

Pian mainittujen tapahtumien jälkeen helmikuussa 1854 Juhani Raattamaa kirjoittaa kristiveljilleen ja -sisarilleen: *"Vieläkin minä sanon kaikille kristillisyyden patsaille: jos päästön avaimia ei pruukata samalla voimalla kuin sideavaimia, niin epäusko ja omanvanhurskauden perkele pääsee herraksi tulemaan ja vajottaa viimein helvettiin katuvaisiakin, eikä jaksa yksikään sotia*

oli julkisesti saarnannut syntejä anteeksi ja toinen toiselle saarnattu anteeksi“.

²² Heikki Parkajoen mukanaolo "Lainion neuvottelussa" olisi ollut hyvin epätodennäköistä, sillä heräyksen leviämisestä hänen kotiseudulleen ei tuona aikana ole mitään todisteita. (Miettinen 1942, 238). Heräykset Jukkasjärven ja Pajalan kylissä alkoivat Lainion koulun jälkeen.

syntii vastaan ilman uskoa". Kehotus oli tarpeen, sillä löytö ei mennyt aivan helposti läpi, vaan synninpäästön käyttöä ja vapaata uskonsaarnaa vastusti moni nimekäs alkuheräyksen saarnaajakin, kuten Pekka Raattamaa. Erkki-Antin ja Juhani Raattamaan kirjeet kertovat sitkeästä ja pitkäaikaisesta vastarinnasta. Kymmenkunta vuotta kesti ennen kuin asiasta tuli tuntuva yksimielisyys. Tämä ei toisaalta ole ihmekään, sillä heräys oli ehtinyt levitä jo laajalle alueelle alkuheräyksen kiivaaksi ja lakihenkiseksi kuvatussa muodossa. Evankeliumin sanan syvemmän käsittämisen ja synninpäästön käytön selkiytymisen jälkeen heräys alkoi leviämään uudella voimalla joka suuntaan, varsinkin Suomeen.

Missä juuret?

Synninpäästön valtaa Juhani Raattamaa tuskin keksi omasta päästään. Lutherin Kirkkopostillan vaikutuksesta on jo mainittu. Vuonna 1853 se oli jo paljon todennäköisempää kuin 1848, vaikka varsinaisia todisteita ei olekaan.

On myös huomautettu, että Tornionlaaksossa 1770-luvulta alkaen vaikuttaneessa wiklundilaisheräyksessä olisi käytetty avaintenvaltaa.²³ Lähdetieto kertoo kuitenkin vain yksittäisen heräyksen lyhytaikaisesta toiminnasta. Synninpäästön sisältökin jää hieman epäselväksi, joten vaikutussuhde on hyvin epätodennäköinen.

Aapeli Saarisalo on viitannut Tornion kirkkoherran Canutus Careliuksen 1628 suomeksi julkaisemaan Lutherin Vähään katekismukseen²⁴, jonka ripin kaavaa hän oli muokannut ja laajentanut. Saarisalo kyselee, olisiko se voinut olla Raattamaan käsissä. Kirjan käytöstä yli 200 vuotta myöhemmin ei ole mitään merkkejä eikä sen vaikutus tunnu uskottavalta. Ei se ole tarpeenkaan, sillä Vähässä katekismuksessa oli asiaa käsitelty olennaisesti samalla tavalla. Jos tarkastellaan Johnsenin ja Laitisen kertomusta, niin Raattamaan kysymys epäilysten ahdistamalle tytölle on huomiota herättävän samanlainen kuin miten

²³ Carl Hasselberg: *Norrländsk fromhetslif*, 339s. Carl Hasselberg: *Under polstjärnan*, 84s. L.P. Tapaninen: "Minun Henkeni lepää pohjoisessa maassa." 220. Seppo Lohi: *Sydämen kristillisuus*, 94.

²⁴ Aapeli Saarisalo: *Pohjolan pasuuna*, 186s.

Luther neuvoo rippi-isää. Raattamaa sovelsi tässä yleisen pappeuden ajatusta. Lasten opettajalle katekismus oli läpeensä tuttu, mutta johtopäätökset olivat vain jääneet tekemättä. Ehkä synninpäästölle ei ollut aiemmin kysyntää. Lutherin katekismuksen vaikutus tuntuukin todennäköisimmältä.

Historia liittyy teologiaan

Miksi synninpäästön ajankohdalle sitten on pantu painoa lestadiolaisuuden piirissä? Asialla on teologinen ulottuvuutensa. Synninpäästön arvo on korvaamaton lain ahdistamalle omalletunnolle, mutta arvostus on johtanut myös yksipuolisuuksiin. On voitu ajatella, että usko syntyy vain synninpäästössä. Ei ole aina nähty kokonaisuudessaan Jumalan tapaa vaikuttaa ja synnyttää uskoa. Jos synninpäästö ei ole ollut käytössä alusta asti, on voitu kysyä, että miten ensimmäiset lestadiolaiset sitten tulivat uskoon. Siksi on taipumusta siirtää avainten käyttö aivan heräyksen alkuun.

Tähän liittyy varsin läheisesti kysymys, mikä osuus uskoon tulossa on toisilla uskovilla. Kun avautuu näköala, millaisen vallan Jeesus antoi opetuslapsilleen, se voi johtaa niin uskovan ihmisen kuin seurakunnan ylikorostamiseen. Laestadius ei itse ohjannut liikettä tähän suuntaan. Hän painotti johdonmukaisesti Kristusta ja Jumalan vaikutuksen ensisijaisuutta; uskovat ovat vain apulaisia.

Raattamaa ja muut vanhimmat saarnaajat näkivät näitä ongelmia ja pyrkivät korjaamaan vinoutumia. Linjanvetoa tehtiin erityisesti 1870-luvulla, esimerkiksi ns. Alkkulan kokouksessa 1875. Tällöin torjuttiin “kolmen kyynärän oppi“, joka rajasi Pyhän hengen vaikutuspiirin uskoviin ihmisiin. Samoin korostettiin kirjoitetun sanan merkitystä puhutun rinnalla, torjuttiin liian kaavamainen uskoontulokäsitys ja jätettiin julkiripin vaatimus pois. Monet näistä virtauksista ovat kuitenkin olleet vaikeasti voitettavia ja kulkeneet jatkuvasti lestadiolaisuuden liepeillä.²⁵

²⁵ Pekka Raittila: Alkkulan kokous 1875, 14.

Evankeliumia alusta alkaen

Laestadius ei ollut vain herättäjä, vaan hänellä oli evankeliumin sana käytössä alusta saakka. Mutta siihen, miten sitä välitetään toisille, ovat hänen oppilaansa olleet suuresti vaikuttamassa. Tätä ei ole ollut Laestadiusen vaikea hyväksyä. Hän veti alusta alkaen oppilaansa mukaan evankeliumin työhön ja arvosti vilpittömästi uskovien seurakuntalaistensa näkemyksiä. Kristittyjen yleinen pappeus oli Laestadiuselle selviö. Työaseisiin liitettiin nyt valtakirja antaa syntejä anteeksi, eikä ainoastaan vakuutettu armosta ja kehoitettu uskomaan. Askel ei tosin ole niin suuri, kuin helposti ajatellaan. Taustana oli selkeä näkemys: usko tulee, kun kuullaan evankeliumia ja uskotaan se. Jumala sitten ajallaan, välittömästi tai vähän myöhemmin, sytyttää uskon.

KÄYTETTYÄ KIRJALLISUUTTA

Ens Ropandes Röst 1852–1854; Huutawan Ääni Korwessa. Oulu 1906.

Kristillinen Kuukauslehti 1881, 1882

Kyrkohistorisk Årsskrift 1946.

Olaus Brännström: *Den laestadianska själavårdstraditionen i Sverige under 1800-talet*. Uppsala 1962.

Olaus Brännström: *Lars Levi Laestadius' äldsta kvarlåtenskap. Lars Levi Laestadius och hans gärning*. Stockholm 1965.

Carl Hasselberg: *Norrländsk fromhetslif på sjuttonhundratalet*. Örnköldsvik 1919.

Carl Hasselberg: *Under polstjärnan*. Örnköldsvik 1935.

Kullervo Hulkko: *Armonmerkki alkulestadiolaisuudessa*. SKHS vuosikirja 1955–1957.

Isän Ääni 1970–1979. Kaarina 1989.

Hannu Juntunen: *Lars Levi Laestadiusen käsitys kirkosta*. STKS Julk. 132. Helsinki 1982.

O. H. Jussila: *Vangeille vapautusta - sidotuille päästöä*. Maitojyvä 1953.

Lars Levi Laestadius: *Saarnat I–III*. Pieksämäki 1996, 1998, 2000.

Lars Levi Laestadius: *Hulluinhuonelainen*. Joensuu 1968.

Aatu Laitinen: *Muistoja Lapin kristillisyydestä*. Oulu 1918, uudelleen mm. Oulu 1985.

Seppo Lohi: *Sydämen kristillisuus*. Jyväskylä 1989.

Martti E. Miettinen: *Lestadiolainen heräysliike I:1*. Mikkeli 1942.

Juhani Raattamaa: *Kirjeet ja kirjoitukset*. Helsinki 1976.

Pekka Raittila: *Alkkulan kokous 1875*. Maitojyvä 1964.

Pekka Raittila: *Ensimmäisen lestadiolaispolven suhde Lutheriin ja kirkon tunnustukseen*. STKS julk. LXXXVI.

Pekka Raittila: *Lestadiolaisuus 1860-luvulla*. Loimaa 1976.

Aapeli Saarisalo: *Pohjolan pasuuna*. Porvoo 1970.

Kåre Svebak: *Tidfesting av løsenøkkelenes opprinnelse i den lestadianske vekkelse*. Tidsskrift for Teologi og Kirke 1/1974.

L.P. Tapaninen: *“Minun Henkeni lepää pohjoisessa maassa.” Jumalan viljelysmaa*. Pieksämäki 1955.

Vanhinten kirja II. Tampere 1966.

Hjalmar Westeson. *Ödemarksprofetens lärjungar*. Stockholm 1922.

Gunnar Wikmark: *Lars Levi Laestadius och lappflickan Maria*. Stockholm 1961.